

Tomáš Baťa

a jeho Zlín

Tomáš Baťa byl český podnikatel a zakladatel firmy Baťa, která se stala jednou z nejúspěšnějších obuvnických společností na světě. Přestože měl obrovský vliv a úspěchy, sám sebe představoval pouze jako ševce a nikdy se nechtěl povyšovat nad ostatními. Tomáš Baťa byl pro společnost vzorem nejen ve Zlíně, ale po celém světě.

Díky inovativním výrobním metodám a organizačním praktikám, které zavedl, se firma Baťa stala úspěšnou a respektovanou společností. Kromě podnikání se angažoval i v sociální oblasti a založil například Baťovu školu práce pro mladé muže a dívky. Jeho dílo a myšlenky inspirovaly mnoho lidí a jeho vliv je stále patrný i dnes.

„Lidé se obávají neznáma. Jest pravda, že každé opuštění starého znamená nejistotu - skok do tmy. Avšak kdo chce pomoci sobě a jiným, musí opustit dobré, aby mohl vybojovat lepší. Nesmí držeti pevně vrabce v hrsti jen proto, že je lepší než holub na střeše. Bez odvahy ke změně není zlepšení, a tak není ani blahobytu!“

Tomáš Baťa

Autorka výstavy: Jana Šiváková
Fotografie: Státní okresní archiv Zlín
Grafické provedení: Jana Šiváková
Poděkování patří: Nadaci Tomáše Bati, Fakultě managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Městskému muzeu a galerii ve Svitavách a Středisku kulturních služeb města Svitavy

© 2023 Jana Šiváková

Tomáš Baťa – negativ na skleněné podložce, 1930. (SOka Zlín, obálka č. 94, poř. č. 2.)

Osobnost

Tomáše Bati

Tomáš Baťa byl významnou osobností českého průmyslu a podnikání. On a jeho sourozenci založili světoznámou obuvnickou firmu Baťa, která se rozrostla do mnoha poboček a továren po celém světě. Jeho přínos k průmyslovému rozvoji Československa je nepopíratelný.

Tomáš Baťa byl také inovativním myslitelem a průkopníkem moderního managementu. Přistoupil k psychologickému opatření, tzv. baťovské ceně, která končila číslicí 9. Svou filozofii řízení zdůrazňoval důležitost spolupráce, produktivity a kvality, a tuto filozofii aplikoval nejen v oblasti podnikání, ale také v oblasti vzdělávání, bydlení a sociálního zabezpečení pro zaměstnance své firmy.

Tomáš Baťa při natáčení filmového snímku pro Foxův zvukový týdeník ve své pracovně, 1931. (SOka Zlín, obálka č. 115, poř. č. 2.)

Tomáš Baťa v letech 1928-1929. (SOka Zlín, obálka č. 64, poř. č. 2.)

Baťa byl také aktivním podporovatelem rozvoje svého rodného města Zlína a vybudoval mnoho projektů, které zlepšily kvalitu života obyvatel. Jeho vize moderního a funkčního města, které je přizpůsobeno potřebám lidí a jejich práce, se stala příkladem pro mnoho dalších měst v Československu i v zahraničí.

V důsledku svého vlivu na průmyslový rozvoj a moderní řízení je Tomáš Baťa dodnes považován za jednu z nejvýznamnějších osobností v historii Československa.

„Mé dílo nemůže zaniknout a nezanikne. Tyto budovy – možná. Budovy, komíny, stroje – to jsou jen hromady cihel a starého železa. Ale můj systém zůstane k užitku všem, kteří přijdou po nás.“

Obchodní dům Baťa na Náměstí Práce a budova tržnice při pohledu od západu; v pozadí Masarykovy školy, 1936, autor Vaňhara. (SOka Zlín, obálka č. 5376, poř. č. 2.)

Životní filozofie

Tomáš Baťa se řídil hlavní myšlenkou, že odvaha je polovina úspěchu, a že pro dosažení cílů je potřeba tvrdě pracovat. Zaměřoval se na řešení problémů, nikoli na jejich existenci. Věděl, že v životě člověk nic nedostává zadarmo. Jeho podnikatelské úspěchy nebyly náhodné, ale výsledkem kontinuální práce. Inspiroval druhé svou otevřeností a nikdy nehodnotil člověka podle majetkových poměrů, ale podle jeho odhodlání pracovat a osobní odvahy.

Začátky podnikání Tomáše Bati

V roce 1876 se ve Zlíně v Dlouhé ulici narodil Tomáš Baťa. Narodil se do rodiny ševců, kteří se již několik generací věnovali této řemeslné profesi. Měl dva sourozence, Annu a Antonína. V osmi letech přišel o matku a otec se následně znovu oženil a přestěhoval s rodinou do Uherského Hradiště. Tak do rodiny přišli noví sourozenci.

Již jako malý šestiletý kluk začal Tomáš vyrábět malé kožené botičky z bezcenných odřezků, které mu dal jeho otec. Tyto botičky byly velké asi jako palec a pro Tomáše to byl začátek jeho řemesla. Později, ve 14 letech, se u otce vyučil ševcem a poté byl jeho dělníkem.

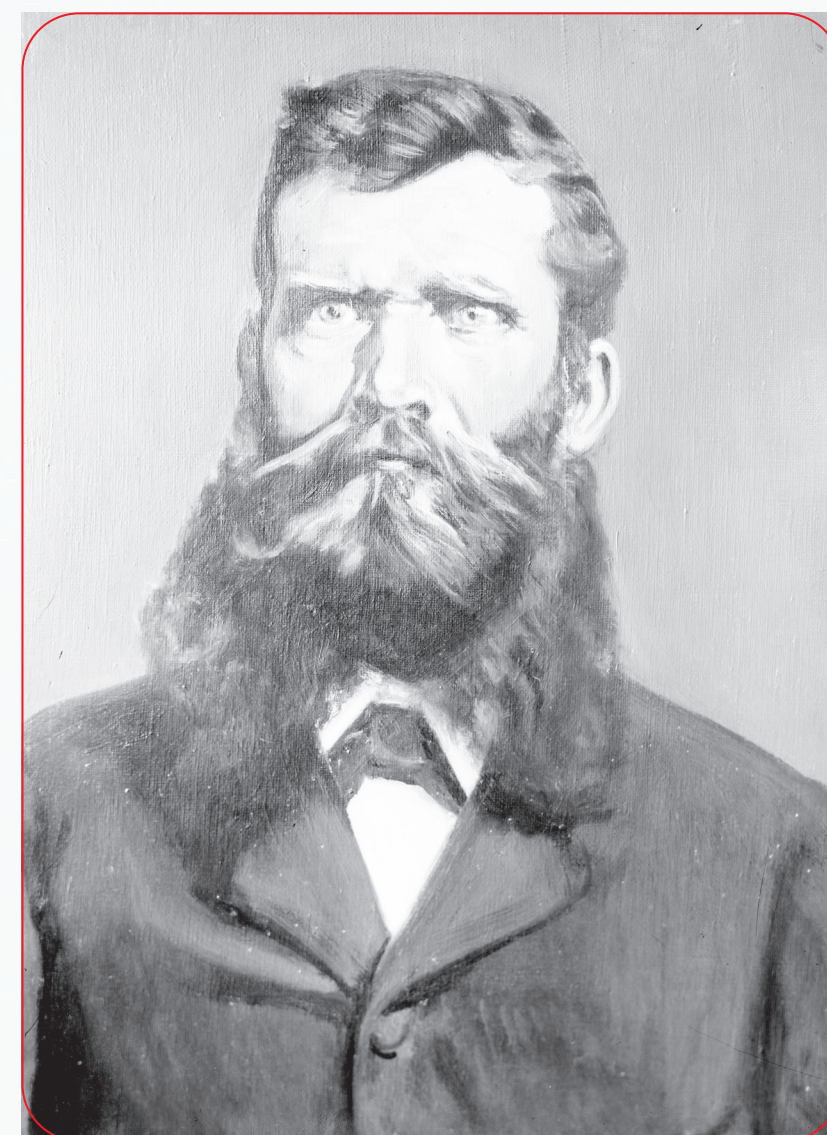
Když Tomášovi bylo 15 let, odjel do Vídně a začal tam vyrábět papuče. I když se mu podařilo vyrobit zboží, rychle zjistil, že na trhu neexistuje poptávka po jeho výrobcích. Tuto zkušenost však využil k tomu, aby pochopil, že prodej je stejně důležitý jako kvalitní výroba. Když se vrátil zpět do Zlína ve svých 16 letech, začal pracovat pro svého otce.

Podnikání se sourozenci

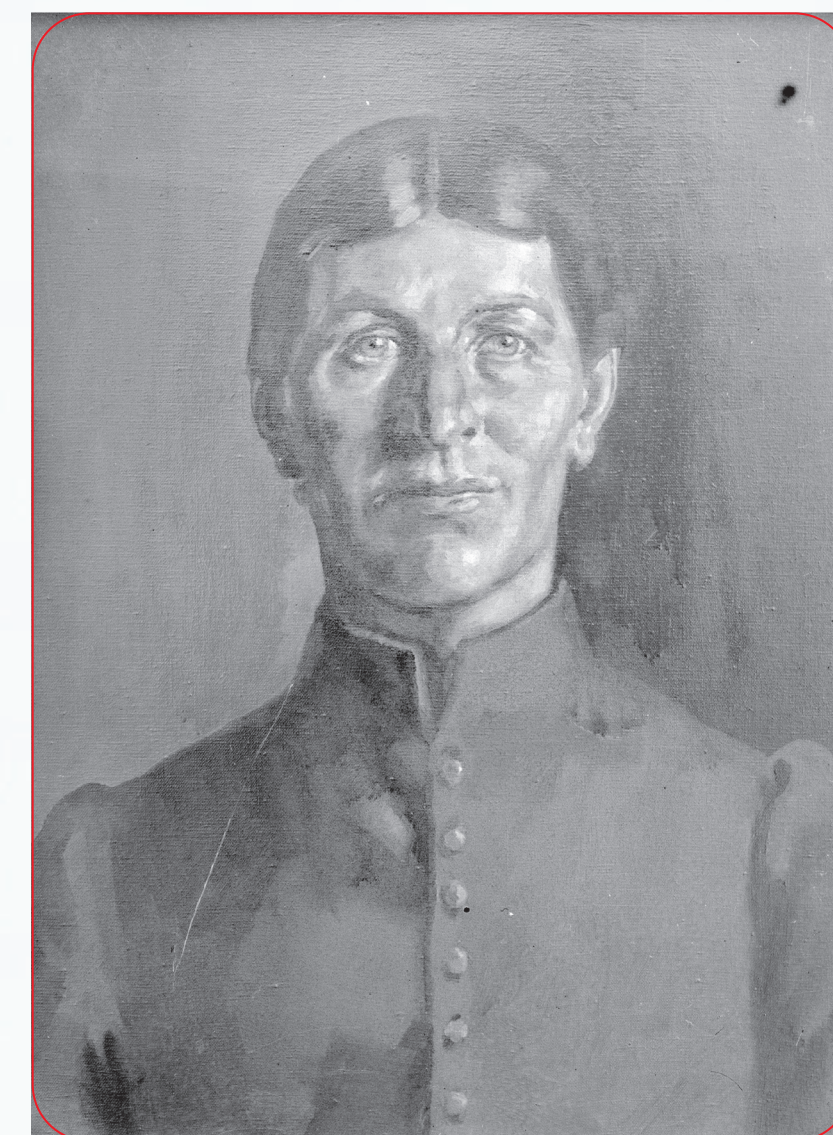
V roce 1894 se Tomáš Baťa a jeho sourozenci Anna a Antonín rozhodli opustit otcovu živnost a začít

Sourozenci Baťovi – Anna, Tomáš, Antonín, 1895-1908. (SOkA Zlín, obálka č. 2, poř. č. 2.)

Fotografie portrétu Antonín Baťa, otec Tomáše Bati, zhotoveného mistrem Šnajderkou. Obraz byl umístěn v Památníku Tomáše Bati, 1940, autor Dostál. (SOkA Zlín, obálka č. 318, poř. č. 2.)

Fotografie portrétu Anny Baťové, matky Tomáše Bati. Obraz mistra Šnajderky byl umístěn v Památníku Tomáše Bati, 1940, autor Dostál. (SOkA Zlín, obálka č. 355, poř. č. 2.)

Tomáš Baťa – skupina spolupracovníků strojírny z doby, kdy se Tomáš Baťa učil strojníkem. Na snímku vlevo: Bohumil Fimbinger, dosud pracující v závodech, Jozífek, Tureček, zámečnick, Baťa Antonín, Tomáš Baťa, vedoucí strojírny Jaroslav Lízal, Pospíšil, soustružník, Kubelka, Bartoš, Hoza. Vzadu topič Šafránek, 1904. (SOkA Zlín, obálka č. 3, poř. č. 1.)

podnikat ve Zlíně, založili tak obuvnickou dílnu. Z počátku se museli potýkat s mnoha problémy, včetně bankrotu a nepochopení okolí.

K samostatnému podnikání je vedla touha po lepším životě, zařídili si moderní živnost, pracovali od 6 hodin do 18 hodin s hodinovou polední přestávkou a mzdy si sobě i tovaryšům vypláceli týdně, což na tehdejší dobu bylo velice výjimečné. Bylo zvykem, že se mzdy vypláceli jen jak se utřžilo. Zařízení a materiál kupovali na splátky, které nedokázali včas splatit a věřitelé už přestali prodlužovat směnky a důrazně žádali své. Tak po jednorocní samostatnosti podnikání skončilo se ztrátou a málem i bankrotem.

Nicméně, Tomáš se nehodlal vzdát a usilovně pracoval na rozvoji svého podnikání. Jeho podnikatelská činnost se postupně rozrostla do desítek oborů napříč světovými kontinenty. Firma Baťa postupně začala exportovat celé továrny a zakládat vlastní průmyslová města.

Světový podnikatel

Bařa Tomáš na lodi se svou chotí paní Marií 'Tomášovou' Bařovou při své cestě do USA roku 1926, 1926. (SOka Zlín, obálka č. 2520, poř. č. 2.)

Tomáš Bařa je bezesporu jedním z nejvýznamnějších světových podnikatelů 20. století. Svůj úspěch nezískal náhodou, ale díky svému neustálému hledání inovativních řešení a zlepšování podnikání. Bařova firma se stala nejen symbolem úspěšného podnikání, ale také předním příkladem sociálně odpovědného podnikání, které se soustředí nejen na zisk, ale také na zlepšení života svých zaměstnanců a obyvatel měst, kde působí. Z jeho podnikatelského dědictví můžeme čerpat inspiraci pro budoucí generace podnikatelů a manažerů.

Od roku 1918 začal Tomáš Bařa zakládat sesterské továrny a prodejny v mnoha zemích, včetně USA, Anglie, Francie, Indie, Etiopie a Brazílie. V roce 1932 měl podnik 31 000 zaměstnanců v 56 zemích na čtyřech kontinentech a stal se světovým lídrem v oboru. Tomáš Bařa získal pozornost světových médií pro své inovativní podnikatelské metody a také pro svou obchodní cestu do Indie a svůj inspirativní přístup k životu a podnikání. Ve světovém tisku měl různé přezdívky a jednou z nich byla "shoe king".

Sesterská města

Tomáš Bařa nejen založil továrny a prodejny v mnoha zemích, ale také zřizoval sesterská města. Tyto města vznikla jako centra výroby, obchodu a služeb, a byla organizována podle principů, které platily u Bati - například zásada "zdravého života", kdy zaměstnanci měli k dispozici domy, školy, kulturní instituce a sportovní zařízení. Tato města vznikla v USA, Indii, Nizozemí, Japonsku, Itálii a dalších zemích a ukázala se jako úspěšný koncept, který se stále uplatňuje i v moderním podnikání.

„Velké evropské státy potřebují muže, kteří by se nebáli hněvu podnikatelů, kteří budou nuceni počítati s tím, že ztratí část svého kapitálu, ani kletby milionů dělníků, kteří budou nuceni se přechodně spokojiti s nižší mzdou. Takový zákrok ve všech zemích jest jediným prostředkem k ozdravění hospodářských poměrů států, k snížení cen, zvýšení mezd a povede k rozkvětu netoliko soukromého podnikání, ale i k prospěchu Evropy a dobru lidstva.“

Bařa Tomáš – čínský velvyslanec a zplnomocněný ministr Tsiang Tsoa Ping ve Zlíně. Velvyslanec byl doprovázen četnou delegací pozůstalých ze členů jeho úřadu. Členy delegace byli pp.: Chargé d affaires Čínské vlády pro Rakousko p. Tong Dekien; Tan Pao Tuang; Shih a pan Gin Pi Li; dopisovatel listu Morning Post v Peipingu (Peking; Beijing) a Eastern Times v Šanghaji (Shanghai), 1929. (SOka Zlín, obálka č. 77, poř. č. 2.)

Bařova škola práce – Mladí muži: na snímku skupina mladých mužů - Poláků, 1934, autor Vaňhara. (SOka Zlín, obálka č. 4555, poř. č. 1.)

04 Nejen boty

Tomáš Baťa byl mimořádně všestranný podnikatel, který nebyl omezen jen na výrobu obuvi. Vedle bot podnikal také v dalších odvětvích, jako byl letecký průmysl, výroba strojů, pneumatik, anebo tisku.

Podniková tiskárna byla zřízena už v roce 1909 a pravidelně od té doby vycházely noviny, které se jmenovaly "Sdělení zaměstnancům firmy T. a A. Baťa", později "Zlín – Časopis pro šíření zásad služby veřejnosti". V novinách se lidé dozvěděli události ze Zlína i ze světa, program kina, literární články, různé rady a tipy z lékařského odvětví či obuvnické trendy.

Dále se Tomáš Baťa zaměřil na výrobu strojů, které se používaly v mnoha průmyslových odvětvích a byl o ně zájem i v zahraničí. Pneumatikárna byla také od roku 1931 další činností firmy Baťa a dodnes se

v nedalekých Otrokovicích pneumatiky vyrábí.

Tomáš Baťa se velmi zajímal o letecký průmysl a letadlo považoval za nejoblíbenější dopravní prostředek kvůli jeho časové úspornosti. Své první letiště měl ve Zlíně, které stálo na místě dnešní Baťovi nemocnice. Později společnost provozovala letiště v Otrokovicích, kde se vedle letiště postavila nová továrna na výrobu motorových letadel a leteckých motorů. Baťův podnikatelský zájem o letectví však skončil tragicky v roce 1932, kdy zemřel při letecké havárii.

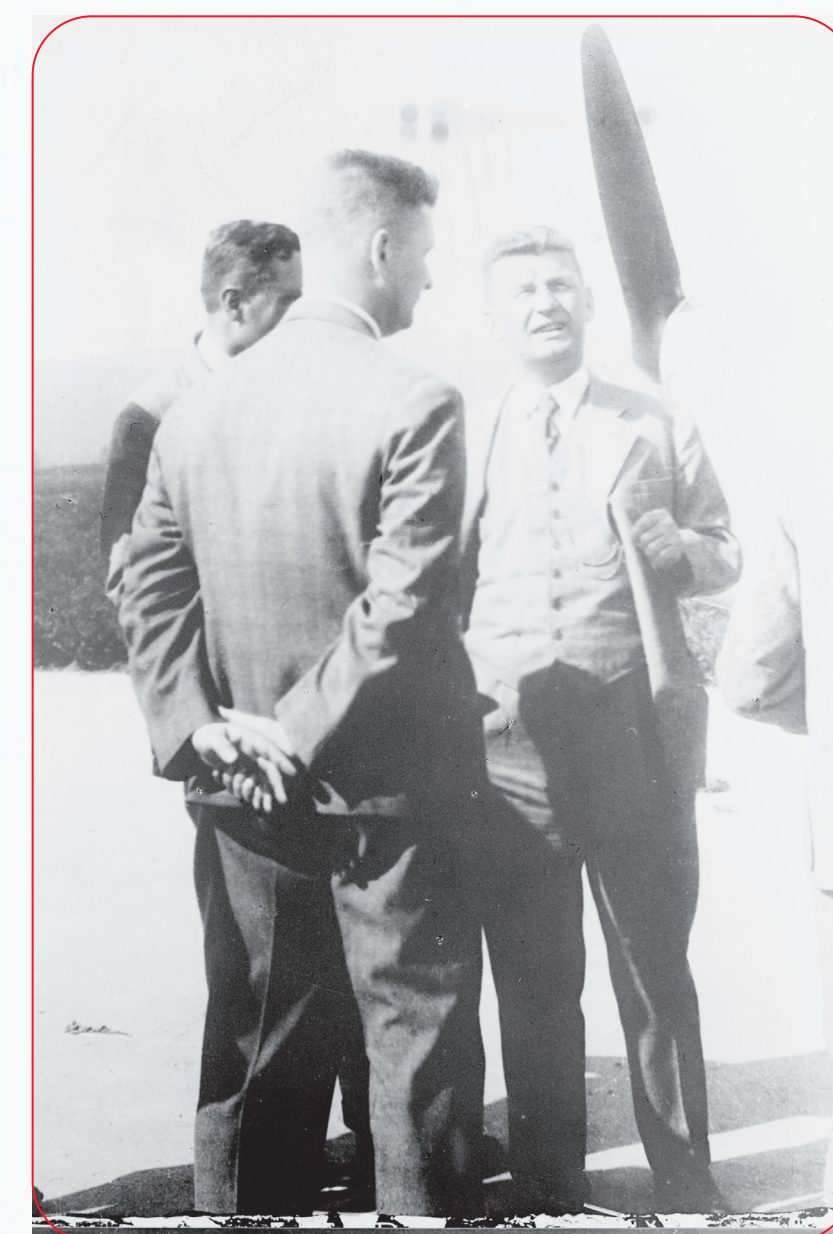
Tomáš Baťa tedy nebyl pouze výrobcem obuvi, ale byl především mimořádně inovativní a podnikavý člověk, který se dokázal úspěšně prosadit v mnoha různých oborech.

Baťovy závody – tiskárna, personál staré tiskárny, 1924. (SOka Zlín, obálka č. 4376, poř. č. 2.)

Baťovy závody – cvikař špic při práci, 1937. (SOka Zlín, obálka č. 4308, poř. č. 3.)

Tomáš Baťa s Janem Antonínem Baťou na letišti, 1931. (SOka Zlín, obálka č. 143, poř. č. 2.)

Baťovy závody – tiskárna, stará sazárna Baťových závodů, 1919. (SOka Zlín, obálka č. 4377, poř. č. 2.)

Baťovy závody – vulkanizační lisy v pneumatikárně, 1937. (SOka Zlín, obálka č. 4322, poř. č. 1.)

„Lectví je nejmladším členem lidské společnosti a je to nejzdařilejší dítě, jaké kdy lidstvo porodilo. Jeho nejvyvinutější vlastnost je vědomí lidské vzájemnosti. Je to ta vlastnost, již lidstvo děkuje za vládu nad světem, nad ostatním tvorstvem, vlastnost, která je činí nepřemožitelným. Aviatika vychovává v člověku potřebu sloužiti a odpouštěti. Učí ho spoléhati jen na sebe. Učí ho vědomí, že jeho zdar, jeho život leží v rukou jiných lidí. Aviatika učí člověka sloužiti lidem.“

Jak rostlo město ZLÍN

Zlínské moderní město je neoddiskutovatelně také spjato s osobou Tomáše Bati a jeho osobní filozofií, která se projevila nejen v oblasti obuvi, ale také v urbanistickém plánování a rozvoji města.

V roce 1923 byl Tomáš Baťa zvolen starostou a rozhodl se zakročit proti plýtvání obecních prostředků. Díky svému úsilí se podařilo nejen vyrovnat dluh z předchozího období, ale také vytvořit moderní zahradní město s kvalitním bydlením, zelení, pracovními příležitostmi a kulturním životem.

„Účelem velkého Zlína je blahobyť jeho obyvatelstva.“

Baťa se rozhodl změnit tehdejší způsob městského plánování a postavit město na zelené louce, což znamenalo výstavbu nových moderních budov. Tyto rodinné domy byly určeny pro zaměstnance továrny a měly splňovat jasně daná kritéria:

1. Domek má býti volný ze všech stran a obklopený zelení zahrady a stromů.
2. Každá rodina bydlící v domku má míti vlastní vchod. Má býti ze všech stran a úplně ve všem neodvislá od svých sousedů.
3. Rodinný byt má míti vodovod, elektrické osvětlení, koupelnu.
4. Týdenní nájemné z tohoto bytu musí býti tak nízké, aby si na ně vydělal člověk za dvě hodiny své práce v továrně.

V roce 1926 bylo vybudováno 800 rodinných bytů o výměře 56m². Rok poté bylo vystaveno dalších 167 domků, které byly ještě komfortněji vybaveny. Stavění bytů pokračovalo i v dalších letech.

Baťa se neomezil jen na výstavbu obytných domů,

Baťovy závody – pohled na část zdi kolem továrního objektu, která v době od roku 1926-1940 byla popsána různými hesly. V důsledku vydaných nařízení byla smazána, 1930, autor Řehák. (SOkA Zlín, obálka č. 1107, poř. č. 2.)

Baťovy závody – pohled na správní budovu závodů, v jejíž budově je dnes hospodářský úřad a průmyslová škola, 1936, autor Sudek. (SOkA Zlín, obálka č. 4272, poř. č. 1.)

ale snažil se vytvořit moderní město s veškerou potřebnou infrastrukturou. Postavil moderní továrny, nemocnice, školy, kulturní centra, sportovní areály, parky a zahrady. Všechny tyto prvky byly propojeny sítí ulic a náměstí, které byly navrženy tak, aby zajišťovaly efektivní a pohodlnou dopravu pro pěší i pro vozidla.

Díky Baťově vizionářství se Zlín stal příkladem moderního města a získal světovou proslulost. I dnes lze ve Zlíně spatřit pozůstatky Baťovy architektury a urbanismu, které jsou navíc doplněny moderními prvky.

Zahradní čtvrť rodinných domků – Nad Ovčírnou, 1935. (SOkA Zlín, obálka č. 650, poř. č. 1.)

„Není nic krásnějšího než to, když člověk může najít útočiště ve vlastním domě a může si odpočinout na vlastní zahradě, kde slunce svítí jasněji než kdekoliv jinde.“

Baťova škola práce pro mladé muže

Baťova škola práce – Mladí muži: vyučování pod širým nebem. Skupina prvních mladých mužů v přírodě, 1926. (SOkA Zlín, obálka č. 4424, poř. č. 2.)

Baťova škola práce – Mladí muži po práci: skupina mladých mužů s vychovatelem Calabou v čítárně internátu, 1930. (SOkA Zlín, obálka č. 4428, poř. č. 2.)

Tomáš Baťa na návštěvě živnostenských škol, 1931. (SOkA Zlín, obálka č. 139, poř. č. 2.)

„Každá rána, kterou jsme utržili, vyrazí z nás nějaký klín, který nám překážel. Jde ovšem o to, jsme-li dosti rozumni, abychom se z ní poučili.“

V roce 1925 byla založena Baťova škola práce pro mladé muže. V té době bylo pro rodiny důležité, aby jejich dospívající děti byly ekonomicky nezávislé, a proto si většina rodin nemohla dovolit poslat děti na studium.

Baťa si toto velmi dobře uvědomoval a věděl, že svobodní lidé, tedy vzdělaní a bohatí, jsou pro jeho továrnu důležití. Proto založil školu pro mladé muže, která měla za cíl poskytnout vzdělání a zároveň umožnit mladým mužům pracovat a být finančně nezávislí. Škola byla určena pro věkovou skupinu 14 až 18 let a studenti se učili například prezentovat sami sebe, komunikovat, ale také si rozšiřovali své jazykové dovednosti a finanční gramotnost.

Kromě vzdělávání se na této škole klade důraz na výchovu k hospodaření, práci a společnému životu na internátu. Každý student bydlel na internátu a každý vlastnil svůj mladomužský kroj, bez ohledu na to, odkud pocházel. Studenti pracovali v továrně osm hodin denně a výuka probíhala až po skončení pracovní doby. Vzdělání bylo náročné a dokázali ho absolvovat pouze ti nejlepší. Celý proces vzdělávání a výchovy trval 7 let, zakončen byl maturitou.

Firma Baťa si tímto způsobem zajistila dostatek kvalifikovaných spolupracovníků. Hospodaření studentů bylo pečlivě sledováno a každý měl svůj osobní účet s úrokovou sazbou 10 %. K uvolnění peněz z konta byl potřeba souhlas vychovatele. I po dvou letech se prováděla kontrola, ale většina studentů již byla schopna spravovat své finance samostatně.

Baťova škola práce – Mladí muži: mladí muži v průvodu o Svátku práce 1. května 1932, 1932. (SOkA Zlín, obálka č. 4479, poř. č. 3.)

Baťova škola práce pro mladé ženy

Baťova škola práce pro mladé ženy byla založena v roce 1929 s cílem vychovávat nejen dobré hospodyně a manželky, ale také sebevědomé a nezávislé ženy, které se dokážou prosadit nejen v osobním, ale i profesním životě.

Principy vzdělání na této škole byly podobné jako u školy pro mladé muže. Mladé dívky byly podrobeny přísnému dennímu režimu, který bylo nutné dodržovat. Tento režim zahrnoval osmihodinovou práci v továrně, dvouhodinovou výuku ve škole a také členství v některém z dámských nebo sportovních klubů. Den začínal v 5:50 ranní rozcvičkou, po níž následovala snídaně v jídelně. Dívky musely mít svůj pokoj perfekt-

Baťova škola práce – Mladé ženy: Obyvatelky druhého internátu v zábavě po denní práci, 1933, autor Josef Vaňhara. (SOkA Zlín, obálka č. 4442, poř. č. 2.)

„Nebude u nás pokroku ve školství, pokud nebudeme mít aspoň několik učitelů, kteří ze svého učitelování zbohatli, kteří se stali milionáři a kteří mohou z vlastních prostředků, a ne z prostředků nasbíraných, poříditi si všechno, co potřebují ke svému vývoji a ke své vědecké práci.“

Desatero mladé ženy

Bud' vždy:

Rozumná

Ukázněná

Čtnostná

Upřímná

Odvážná

Pracovitá

Čistotná

Jednoduchá

Přítelkyně všech

Vždy v dobré náladě

ně uklizený a samy se musely pečlivě učesat a upravit. V 7:00 již musely být připravené u svého pracovního stroje a následovala osmihodinová pracovní doba.

V poledne mohly dívky jít na oběd a měly dvouhodinovou přestávku. Po skončení práce v 17:00 se dívky přesunuly na večeri a ihned poté se vydaly do školy.

V Baťově škole pro mladé ženy se dívky učily různým dovednostem, jako například etiku stolování, kulturní rozdíly, finanční gramotnost, hospodaření a správné nutriční stravování. V rámci psychologické výchovy se zaměřovaly i na to, aby si uvědomily, že nikdy není nikdo jiný zodpovědný za jejich štěstí, ani jejich partner. Baťova škola také učila dívky, aby nebyly marnivé a neupínaly se k povrchnostem, jako jsou například dražší kabelky.

Pro mladé dívky byla osmihodinová pracovní doba v továrně náročná, musely tvrdě pracovat, aby v budoucnu měly pochopení pro své muže. Podobně jako u mladých mužů, i dívky byly každodenně propojené internátem, továrnou a školou.

Pravidelné sportovní aktivity a vzdělávání v oblastech ekonomie, hospodaření, psychologie, filozofie a umění nejen posilovaly tělo, ale i ducha mladých dívek.

Práce ve firmě

Baťa

Firma Baťa měla své vlastní specifické způsoby práce a organizace práce, které se staly velmi úspěšnými a byly inovativní v době, kdy byly zavedeny.

Jednou z hlavních myšlenek bylo rozdělení výrobního procesu na menší úseky, kde každý spolupracovník byl specializovaný na konkrétní úkon. Tím se zjednodušila práce a zvýšila produktivita.

Důležitou součástí práce v Baťových továrnách byla také vzdělávací činnost. Součástí brožury "Do nové práce", kterou obdržel každý nový spolupracovník firmy Baťa, stálo, že firma Baťa také očekává, že se bude člověk neustále vzdělávat a zvyšovat své osobní bohatství. Protože člověk, který má dostatek financí, nechodí do práce za účelem výdělku, ale protože chce.

Baťa nikdy nepovažoval své pracovníky za zaměstnance, ale za spolupracovníky.

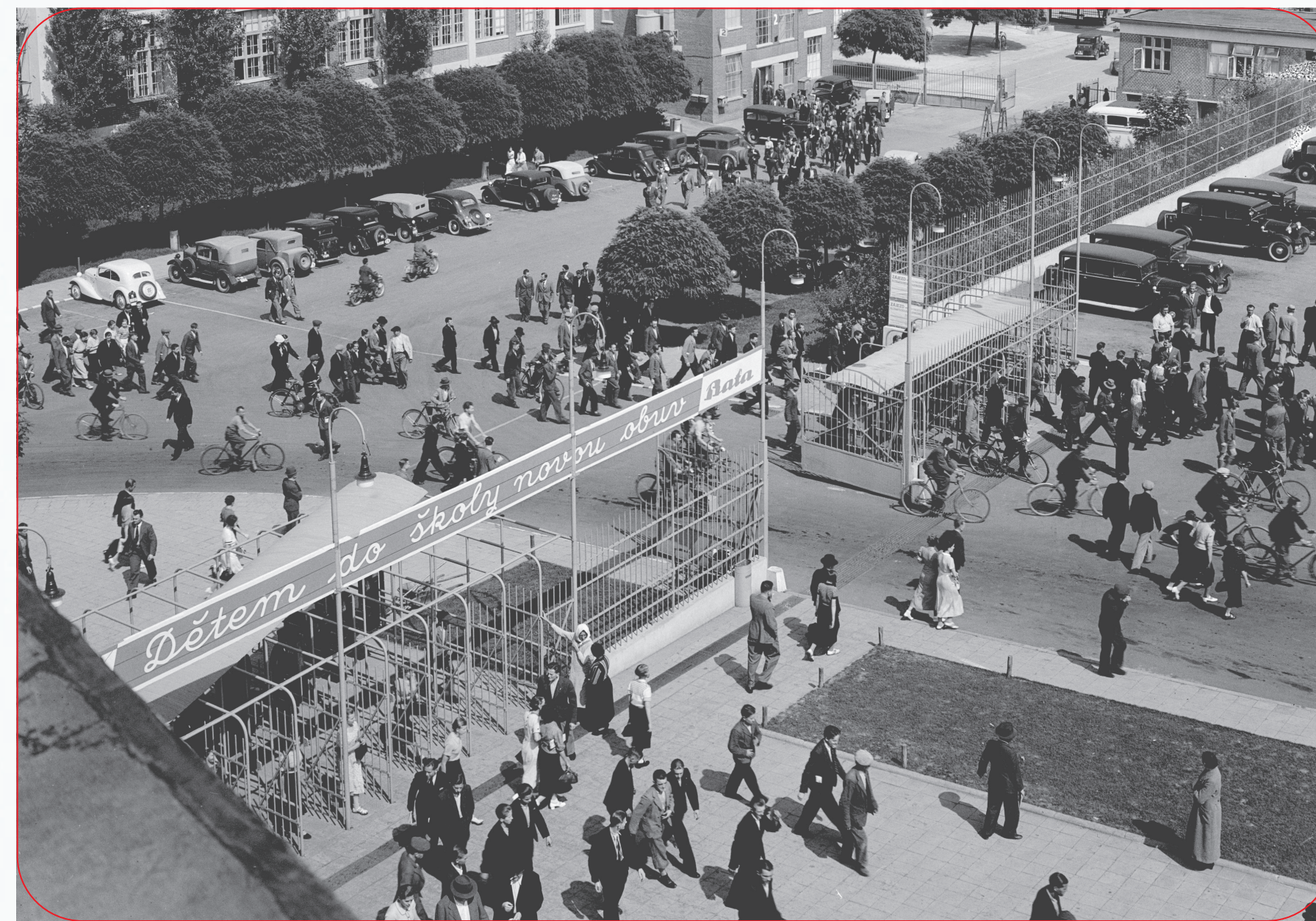
„Lidem myšlení, strojům dřinu.“

Baťa Tomáš při projevu v den první oslavy Svátku práce Baťovými spolupracovníky 1. května 1924 v zahradě svého obydlí, 1924. (SOkA Zlín, obálka č. 12, poř. č. 2.)

Baťovy závody – knihárna, stará knihařská dílna, 1924. (SOkA Zlín, obálka č. 4380, poř. č. 2.)

Baťovy závody – pohled z 11. budovy na nádvoří závodů při polední přestávce, 1936, autor Sudek. (SOkA Zlín, obálka č. 4302, poř. č. 2.)

„Kdo dělá práci špatně, je lepší než ten, který leží pod vrbou a nedělá nic.“

V Baťových továrnách byl také kladen velký důraz na pravidlo 8 – 8 – 8, to znamenalo 8 hodin kvalitního spánku, 8 hodin práce a 8 hodin času pro seberozvoj. Toto pravidlo poukazovalo na rovnováhu spánku, práce a seberozvoje, tedy na základ spokojeného života.

Každý týden ve středu docházelo ve firmě Baťa k výplatě. Tuto praxi zavedl Tomáš Baťa, který si uvědomil, že je mnohem efektivnější vyplácet mzdy právě v tento den, než na konci týdne. Dříve se totiž stávalo, že zaměstnanci v průběhu víkendu utratili celou svou výplatu a nezbylo jim nic pro rodinu.

Celkově se dá říci, že práce v Baťových továrnách byla organizovaná, zaměřená na produktivitu a rozvoj spolupracovníků. Firma se snažila vytvářet příjemné pracovní prostředí a vytvářet vazby mezi spolupracovníky.

Firma Baťa v číslech

Firma Baťa, a. s. v roce 1932 měla 31 000 spolupracovníků, 36 podnikatelských oborů, 2 500 otevřených prodejen v celkem 54 zemích a 36 300 000 vyrobených párů ročně.

„Nehledejte lehké cesty. Ty hledá již tolik lidí, že se po nich nedostanete nikam.“

Ženy ve firmě Baťa

Tomáš Baťa považoval ženy za nositelky něčeho výjimečného, co nemůže nikdo jiný předat nebo rozvíjet. Byly symbolem jemnosti, vyváženosti a toho, co je pro muže největším motivem – láska. Jen ony dokázaly naplnit jejich život a vychovat děti.

„V továrně není místa a času pro přátelské projevy. Láska patří do rodinného obydlí.“

Každodenní život

Baťa si byl vědom toho, že žena má mnoho rolí a pracovních úkolů v domácnosti. Na vlastní zkušenost toto zažil s matkou, která vychovávala děti, pomáhala otci s vedením ševcovské dílny a zároveň se starala o domácnost, zastávala se tak moha rolí. Tomáš si uvědomil, že toto je neudržitelné a chtěl pro ženy, které pracují pro firmu Baťa, přesný opak. Proto se ženy obvykle neumísťovaly na fyzicky náročné pozice, jako například v kuželárně, ale pracovaly spíše v obuvnické nebo textilní výrobě. Jejich plat byl nastaven tak, aby byly nezávislé a mohly se postarat o sebe. Ženy začínaly pracovat už od 14 let a do jejich svatby měly naspořeno dostatek peněz, zajištěný pasivní příjem a muže si mohly volit z lásky a ne z nutnosti.

Po porodu se mohly ženy plně věnovat výchově dětí a firma se jim snažila v mnohém pomoci. Firma umožňovala ženám objednávat denní jídlo a nákupy přímo k nim domů před dveře. Baťa tím

Sám Baťa se ptal, co je pro společnost důležitější: Dobře prosperující firma, která vede lidi, platí slušné mzdy a povyšuje společnost, nebo spokojená matka tří dětí, která vychovává děti. Nikdo nikdy nedokáže nahradit náruč matky a milující manželky, protože to je základem pro šťastnou a harmonickou rodinu. Baťa také tvrdil, že náruč manželky je pro firmu velmi důležitá. Byla to záruka toho, že pracovník přijde do práce druhý den spokojen.

Baťovy závody – obuvnické dílny: šití vrchů, 1938, autor Vaňhara. (SOKA Zlín, obálka č. 4310, poř. č. 6.)

eliminovat fronty a zároveň ženy nenechával tahat těžké nákupy. Také jim firma pomáhala s praním ložního prádla, stačilo jen staré prádlo nachystat do označeného pytle před dveře a další den dostaly z prádelny čisté znovu před dveře. Ženy na mateřské dovolené se také účastnily různých vzdělávacích a kulturních kurzů a byly zapojeny do mnoha činností.

Baťa napsal desatero rad pro ženy, které bylo publikováno v novinovém článku.

Baťovo desatero ženám

1. Na prvním místě mějte sebe. Budte dobré, krásné a něžné!
2. Milujte jen statečné muže!
3. Sladte svému muži život a vyplňte mu jej dětmi.
4. Zvyšujte svému muži výkonnost – fyzickou i psychickou.
5. Nebudte v rodině skromné! Skromná žena – lenivý muž!
6. Myslete! Čtěte! Nedřeťte se! Ať každou vaši práci vyzkouší muž a pomůže vám z ní odstranit dřinu.
7. Nechovejte děti.
8. Zachovejte si svěžest. Vaše svěžest je pro vašeho muže a děti tolik, co mužova výkonnost pro vás a vaše děti.
9. Syny vychovávejte pro boj a dcery pro lásku.
10. Výsady mužů v počtcích, které jsou nepřístupny ženám a dětem, jsou zbytky barbarství.

Tomáš Baťa: „Těšilo by mě, kdyby si naše ženy vzaly tato hesla k srdci.“
(24. říjen 1927)

Marie Baťová

Marie Menčíková, později Marie Baťová, se narodila 22. června 1893, tedy rok před založením firmy Baťa. Byla celkem o 17 let mladší než Tomáš a pocházela z významné české rodiny, která žila ve Vídni. Marie měla dva starší a jednoho mladšího bratra. Starší bratr Alexander Vladimír pozval Tomáše Baťu na ples do Vídně a tak je seznámil. V té době se Tomáš Baťa společenským akcím spíše vyhýbal, ale s Alexandrem již nějakou dobu spolupracoval jako úředník okresního hejtmánství v Uherském Hradišti.

Po plese se Tomáš Baťa a Marie Baťová začali vídat a brzy se zamilovali. Svatba se konala 16. dubna 1912 a po dvou letech se ve Zlíně narodil jejich jediný syn Tomáš Baťa junior, zvaný Tomík. Marie pochopila, že si nevezala jen Tomáše Baťu, ale Tomáše Baťu i s továrnou. Dokázala se aktivně podílet na sociálním, vzdělávacím a zdravotnickém konceptu firmy. Byla velmi důležitá osobnost ve firmě Baťa.

Baťová Marie Tomášová – portrét, 1935-1936, autor Förster-Praha. (SOkA Zlín, obálka č. 3141, poř. č. 2.)

Tomáš Baťa s manželkou Marií a ministrem financí Dr. Karlem Englišem v Luhačovicích, 1932, autor Motal Julius. (SOkA Zlín, obálka č. 144, poř. č. 1.)

Baťa Tomáš junior se spolužáky při prohlídce chrupu u doktora Ulmana, 1927. (SOkA Zlín, obálka č. 3075, poř. č. 2.)

Rodinný život

Marie byla také skvělou hostitelkou a ráda se věnovala domácím pracím. Velmi ráda vařila i pekla a spousta zajímavých receptů je možné najít v knize

99 sladkých teček Marie Baťové, vydané Nadací Tomáše Bati. Jeden z mnoha receptů je rozepsán níže.

Citrónový chlebíček *S poznámkou: Tomovi chutnalo*

Doba přípravy: 25 minut • Doba pečení: 35 minut • Ingredience: 250 g polohrubé mouky, 150 g moučkového cukru, 200 g másla, 1 lžice medu, 4 vejce, 2 citrony, 1 prášek do pečiva, špetka soli, 100 g loupáných mandlových plátek

Postup: Žloutky oddělíme od bílků. Žloutky utřeme s cukrem, medem a máslem. Následně si ze dvou citronů nastrouháme kůru, vymačkáme šťávu a obojí přidáme k utřeným žloutkům. Přidáme mouku, kypřicí prášek a špetku soli. Z bílků vyšleháme tuhý sníh a jemně jej vmícháme do těsta. Připravíme si formu na chlebíček. Tu vymažeme máslem a vysypeme hrubou moukou. Spodní část formy vysypeme mandlovými plátky a vlijeme těsto.

Pečení: Pečeme v troubě předehřáté na 170 °C přibližně 35 minut.

Úmrtí Tomáše Bati

Dne 12. července 1932 došlo k letecké katastrofě, při níž zemřel Tomáš Baťa. Krátce po startu havarovalo letadlo a pilot Jindřich Brouček zemřel na místě, Tomáš Baťa zemřel při převozu do nemocnice. Po jeho smrti převzal vedení společnosti jeho nevlastní bratr Jan Antonín Baťa. Jan vedl firmu společně s Hugem Vavrečkou (dědeček Václava Havla) a Dominikem Čiperou (pravá ruka Tomáše Bati, který po něm převzal post starosty města Zlín).

Průběh posledního rozloučení s Tomášem Baťou a pilotem Jindřichem Broučkem v den jejich pohřbu 14. července 1932: Hlavní třída továrního areálu, Mladí muži (učni) nesoucí v pohřebním průvodu věnce, špalír smuteních hostů po krajích., 1932. (SOkA Zlín, obálka č. 232, poř. č. 2.)

Pohled na trosky letadla Junkers F 13, v nichž dne 12. července 1932 nalezli smrt Tomáš Baťa a pilot Jindřich Brouček. Letadlo patřilo německé společnosti Baťa Deutsche Schuh A.G. Berlin, 1932. (SOkA Zlín, obálka č. 190, poř. č. 2.)

Smrt Tomáše Bati byla pro společnost velkou ztrátou, protože byl považován za hlavního vůdce. Jeho náhlý odchod vyvolal v organizaci velký otřes a otázky týkající se budoucnosti společnosti. Díky dobře nastavenému systému a transparentnosti, které Tomáš Baťa vypracoval, firma dokázala pokračovat bez větších potíží. Jeho nástupci se snažili navázat na jeho vizionářskou práci a rozvíjet společnost v souladu s jeho myšlenkami a hodnotami.

*My rodíme se, žijem, hynem a nereptáme, osude,
však od časů, co Zlín je Zlínem, už horšího dne nebude.
Zas slunko žhne, zas pole zrají, zas v továrnách se rozběh pás,
však za Zlínem v pokojném háji už odpočívá hlavní z nás.*

Zlín – Časopis pro šíření zásad služby veřejnosti, 7. 1932, č. 21, roč. 1.

Slova Jana Antonína Bati Slibuji ti...

Tomáši Baťo!

Loučím se s Tebou, Tomo náš milý.

Loučím se s Tebou jménem Tvé rodiny.

Jménem Tvé věrné a statečné ženy, která byla zářivým světlem Tvého života. Jménem Tomíkovým, jemuž jsi byl pečlivým otcem a učitelem a jemuž budeš – to Ti slibuje – vzorem a příkladem.

Loučím se s Tebou jménem Tvé milované a obětavé sestry.

Loučím se s Tebou jménem svým, jemuž jsi byl nejen starším bratrem, ale srdečným soudruhem a moudrým mistrem.

Loučím se s Tebou jménem Tvých příbuzných, kteří všichni měli v Tobě oddaného přítele, kterého budou vděčně a hrdě vzpomínati.

Loučím se s Tebou jménem rodin našich spolupracovníků. Především ale dětí,

našeho dorostu, v němž jsi spatřoval svoji radost a naději, budoucnost podniku, kraje a národa.

Loučím se s Tebou jako s člověkem, který je synem této chudé, valašské hroudy, z níž svou láskou a svou neúnavnou houževnatostí doslova jsi vydobyl bohaté ovoce, jaké zpravidla plodí jen požehnané kraje, lepšími podmínkami obdařené.

Loučím se s Tebou, věrný Moravane, který jsi neustával bojovati o lepší příští své užší domoviny, své země, a věřil pevně, že řeka, která jí dala své jméno, bude kdysi hybnou tepnou našeho hospodářského vzestupu.

Loučím se s Tebou, sebevědomým občanem, sloužícím poctivě svému státu. Nikdy jsi od státu nežádal pomoci, naopak,

sám jen mu vždy pomohl, kdykoliv toho bylo potřeba.

Loučím se s Tebou jako s člověkem světovým, s mužem, jenž při své tvůrčí práci měl vždy na mysli všechny národy, celé lidstvo.

Loučím se s Tebou, jenž jsi při veškeré své obsáhlosti, při veškerém svém nejvyšším úspěchu, jehož může dosáhnouti hospodářský a sociální tvůrce, zůstal člověkem jednoduchým a prostého srdce. Přeji Ti, abys zde, pod korunami stromů, které jsi tak miloval, našel klid a mír po svém rušném, plodném a vznošeném životě.

Slibuji Ti, že Tvé dílo neopustím a nezradím a že světlo, které jsi rozsvítil před námi, ponesu dál a výš.

Baťovská hesla

99 nezdarů – stý úspěch!

Mluvme činy.

Hledej chyby nejdřív u sebe.

Služ druhým – posloužíš sobě.

Co chceš, můžeš.

Učme se jazykům.

Dnes, ne zítra!

Mysli – měj cíl!

Otázkami se učíš!

Spěchej pomalu.

I nejlepší jde zlepšit.

Velký člověk se pozná podle klidu v trampotách.

Zdvořilost nic nestojí, ale mnoho platí.

Budme věřiteli, ne dlužníky.

Kdo dělá práci špatně, je lepší než ten, který leží pod vrbou a nedělá nic.

Velkým ten, kdo velký má cíl.

Moudrý se učí od každého.

Dnes hra – zítra život.

Jen chytrý se ptá, hloupý poučuje.

Nikdo zlý není šťasten.

Den má 86.400 vteřin.

Jakmile poznáme, že jsme hloupí, je to krok nahoru.

Obtíže dělají chlapa.

Co chceš – můžeš!

Úsměv budí důvěru.

Silní milují život.

Nemysli, že znáš všechno.

Poděkování

Vážení návštěvníci výstavy,

ráda bych touto cestou poděkovala několika lidem, bez kterých by tato výstava nevznikla. Chtěla bych začít poděkováním doktorce Gabriele Končítkové, ředitelce Nadace Tomáše Bati a autorce několika knih či podcastu Inspirace Baťa, která mi velice přiblížila toto téma. Dále bych chtěla poděkovat doktorce Lucii Tomancové, garantce předmětu Řízení projektů 1 a 2 na Fakultě managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která mi umožnila realizovat tuto výstavu. Rovněž bych ráda poděkovala Jakobovi Malovanému z Nadace Tomáše Bati za cenné rady a inspirace, které mi byly velkou pomocí při realizaci této výstavy. Dále bych chtěla poděkovat Městskému muzeu a galerii ve Svitavách za podporu a konzultační pomoc. A také Lindě Vrabcové za její jazykovou úpravu a korekturu textů pro tuto výstavu. Nakonec bych chtěla poděkovat Státnímu okresnímu archivu Zlín za poskytnutí fotografií. Doufám, že jste si výstavu užili a že vám poskytla zajímavý pohled na život a dílo Tomáše Bati.

S úctou,
Jana Šiváková, autorka výstavy

NADACE
TOMÁŠE
BATI®

Svitavy
a vy.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

MČ
MĚSTSKÉ
MUZEUM
A GALERIE
VE SVITAVÁCH